

Hoe boeken je leven veranderen

REDENEN VOOR LEZEN IN LITERATUURONDERWIJS

Over de auteur

**GEERT
VANDERMEERSCHÉ**

is gastprofessor Cultuur &
Educatie aan de vakgroep
Onderwijskunde van de
Universiteit Gent.

Met de komst van elke nieuwe technologie wordt het boek weer in vraag gesteld. Meer nog, men stelt steeds dat het boek vervangen zal worden: ‘Zullen we nog boeken lezen nu er films en televisie zijn?’, ‘Jonge mensen lezen niet meer, want ze spelen enkel nog videogames’, ‘Op sociale media is er echt geen plaats voor literatuur’. Doemdenkers wijzen erop dat de verminderde aandacht voor boeken slecht zal uitdraaien voor onze maatschappij. Nieuwe, vaak digitale media kunnen toch niet dezelfde functies als boeken en literatuur vervullen? Maar wat zijn die redenen om te lezen dan precies in tijden van digitalisering en multimedia? **Geert Vandermeersche**

In zijn boek *Reading reasons* benadrukt Kelly Gallagher hoe belangrijk het is om de redenen om te lezen duidelijk en zichtbaar te maken voor leerlingen. Dat kan door ze steeds aan te halen in de lessen, door ze met elkaar te verbinden én ze te modelleren in de eigen lespraktijk. Een gezonde leescultuur, gedragen door volwassenen die er zelf belang aan hechten, is immers een belangrijke factor in het verhogen van leesmotivatie. Dit idee van de leraar als model van een actieve en gepassioneerde lezer staat natuurlijk onder druk door die vele andere mogelijkheden om je tijd te besteden. Maar onderzoek wijst uit dat veel taalleerkrachten net kozen voor het beroep uit liefde voor de literatuur en de ambitie om die liefde uit te dragen.

In deze bijdrage willen we dieper ingaan op de verschillende redenen

waarom mensen lezen (nog steeds) zo'n waardevolle bezigheid vinden. De functies die we hieronder kort zullen bespreken, kunnen dan ook gezien worden als een gedeelde woordenschat om de waarde van lezen te beschrijven en te bespreken met leerlingen. Op basis van het boek *The social impact of the arts* onderzochten we waarom mensen vandaag lezen. In dat boek wordt beschreven hoe filosofen en grote denkers – van de Griekse Oudheid tot nu – praatten over de impact van kunst en cultuur. Het gaf ons een hele reeks beschrijvingen van functies en het inzicht dat we hier breed naar konden kijken. We mogen het belang van lezen immers niet vastpinnen op één of twee functies die we op dat moment in onze maatschappij belangrijk vinden, of waarvan we vermoeden dat ze tot meer economisch of academisch succes zullen leiden.

In tegenstelling tot het model van literaire competentie dat Theo Witte ontwikkelde in *Het oog van de meester* willen we dus geen hiërarchie naar voren schuiven, maar een brede beschrijving van wat lezers zelf benoemen als waardevolle leeservaringen. We zochten naar hun stem in het online debat. Daar delen mensen immers openlijk en met plezier wat ze vinden van literatuur en boeken. Op de vraag ‘Hoe heeft dit boek jouw leven veranderd?’ staan honderden reacties: hoe het hen door een moeilijke periode heen heeft geholpen, of hoe het hen geleerd heeft hoe mensen in elkaar zitten. We merkten al snel dat elke functie in zekere zin werd verbonden aan waardevolle levenslessen. Uit die honderden reacties puurden we acht categorieën of functies:

CATHARSIS

Dit oude idee gaat terug op het werk van Aristoteles. Bekend is dat toeschouwers of lezers zich identificeren met het wel en wee van een personage, en dan lessen trekken uit diens tragische lot. Over het effect van deze artistieke ervaring is minder consensus, gaande van een gewenning ('Omdat ik er al over gelezen heb, ben ik gehard tegen dit soort ellende'), een modererende invloed, een ontlasting van (agressieve) emoties, maar evengoed het uithelderende van opvattingen.

PERSOONLIJK WELZIJN

Deze functie wint de laatste decennia aan populariteit en draait om alle gevolgen van lezen die een positief effect hebben op het emotionele leven. Plezier, het vertoeven in een andere (fantasie)wereld, een moment stilstaan bij jezelf om je eigen karakter beter te begrijpen ('Dit boek liet me nadenken over mezelf'), een therapeutische benadering waarin een lezer 'geneest' dankzij lezen, en escapisme ofwel het tijdelijk ontsnappen aan moeilijke situaties. Het zijn beschrijvingen die we ook vaak in het werk van Alain de Botton terugvinden.

ONDERWIJS

Afhankelijk van hoe breed leren omschreven wordt, kunnen verschillende functies van lezen vallen onder onderwijs. We beperkten ons hier echter tot alles wat binnen schoolse vakkennis viel, het aanleren een eigen of vreemde taal of geïnteresseerd raken in een discipline. In deze zin is deze functie dus beperkt tot cognitieve ontwikkeling, in tegenstelling tot de andere functies die focussen op emotionele aspecten, persoonsontwikkeling of attitudes.

ZELFONTWIKKELING

Lezen geeft mensen nieuwe manieren van zien, die horizonten

verbreden of eerdere denkbeelden doorbreken ('Zo had ik het nog niet bekeken'). Het kan tot een verandering van persoonlijkheid leiden: minder agressief, opgewekter of net ernstiger. Voor sommigen gaf een boek hun dan weer meer zelfvertrouwen.

MORELE ONTWIKKELING

Lezen leidt lezers tot een beter mens worden, soms in absolute termen zoals een streven naar 'het goede', soms als in het aanleren van een empathischer meevoelen met andere mensen. Dit laatste zien we terug in het werk van Martha Nussbaum, die het zelfs een belangrijke plek in burgerschapsvorming geeft.

BESCHAVING

Boeken zijn niet enkel onderdeel van een lange traditie en cultuur; dankzij lezen kunnen we ook kennismaken met de grote literaire en artistieke werken of denkers uit de wereldgeschiedenis. We voelen ons ook onderdeel van een grotere groep van gelijkgestemden door te lezen.

POLITIEKE IMPACT KLIMMEN OP DE SOCIALE LADDER

Deze twee laatste functies werden maar weinig besproken door de lezers in ons onderzoek. Boeken kunnen ook een politieke impact hebben door het kweken van een groter engagement of je laten kennismaken met een politieke ideologie. Daarnaast wordt gesteld dat lezen je in staat stelt om te klimmen op de sociale ladder: het brengt ook sociaal succes. Boeken kunnen ook dienen om je te onderscheiden van anderen, zelfs om op te scheppen over wat je al allemaal las.

Deze opsomming kan misschien anders laten vermoeden, maar functies overlappen bij lezers. Mensen lezen immers niet steeds om dezelfde reden, en waarschijnlijk verandert die reden

zelfs tijdens het lezen. We vinden dan ook dat het van belang is in onderwijs om leerlingen niet te beperken in de functie die ze vooropstellen, wat vaak een onbedoeld gevolg is van evaluaties en opdrachten. Ons onderzoek liet bovendien zien dat literaire genres niet een-op-een overeenkomen met specifieke functies. Het was even waarschijnlijk dat iemand reflecteerde over de wereld door een fantasyboek dan dat iemand plezier had door een hoog aangeschreven literair werk. Dat ondersteunt het idee dat aan leerlingen een brede variatie aan genres voorgeschoteld kan worden, wat mogelijk leidt tot andere en nieuwe leer- en leeservaringen. We hopen taalleerkrachten met deze beschrijving van verschillende functies van lezen een menukaart aan te reiken van wat lezen kan betekenen. Zo kunnen ze de zin 'Je moet dit boek lezen, want...' invullen met een brede waaier aan redenen waarom literatuur nog steeds belangrijk is, ook in deze tijden van digitalisering en multimedia.

Meer weten?

Op basis van deze inzichten over de functies van lezen werd op 8 en 9 december 2017 het *#daaromleesik - festival vol leesplezier* georganiseerd in De Krook, de Gentse stadsbibliotheek. Dat gebeurde in samenwerking met de onderzoeksgroep Cultuur & Educatie & UGent, *Mensen zeggen dingen en Handelsreizigers in ideeën*. In het najaar van 2018 volgt een nieuwe editie. Hou dus www.daaromleesik.be in de gaten voor meer informatie.